

Restaurátorská zpráva

III. etapy restaurování pozitivu a hracího stolu varhan v kostele sv. Václava v Dolní Kalné

Zpracoval: Vít Mišoň

v Mladých Bukách 22.12. 2014

Předmětem III. etapy restaurátorských prací na varhanách v kostele sv. Václava v Dolní Kalné bylo restaurování dřevěných píšťal, hracího stolu, zhotovení nového podia nad vedením traktury, kompletace a sesazení nástroje.

1. Restaurování dřevěných píšťal

Nález-výchozí stav:

V rámci I. etapy byly demontovány dvě řady krytých dřevěných píšťal ve značně degradovaném stavu. Dřevokazným hmyzem byly poškozeny zejména nohy, předkrývky, lepené spoje. Zátky postrádaly držadla, která byla nahrazena vruty různých tvarů a velikostí. Povrch píšťal byl opatřen šelakovým nátěrem, jež znemožňuje přístup jakékoli petrifikační nebo konzervační látky do dřeva. Povrchová úprava obsahuje také nečistoty, neboť v minulosti nedocházelo k čištění a píšťaly byly natírány bez čištění v mnohých případech i bez vyjmutí z nástroje.

Průběh restaurování:

Nejprve bylo nutné odstranit šelakový nátěr. Píšťaly byly ponechány působení par lihového ředidla v uzavřeném prostoru, kde došlo k naleptání a změkčení šelaku, který byl následně odstraněn odmytím v lihovém ředidle. Po odstranění šelaku a vyschnutí rozpouštědla následoval nátěr konzervační látkou – roztokem lignofixu v technickém benzínu a lihovém ředidle. Po vyschnutí rozpouštědla byla provedena petrifikace ponořením do Solakrylu BMX ředěného toluenem. Po důkladném prostoupení látky materiálem byly píšťaly vyjmuty z lázně, přebytečný Solakryl byl z povrchu odstraněn a píšťaly byly uskladněny, aby mohlo dojít k vysušení rozpouštědla a vytvrdnutí petrifikační hmoty. Následně došlo k truhlářským úpravám: vysazení materiálu na lábiích, zátkách, byly zhotoveny repliky poškozených a zničených noh, předkrývek případně jader. Nevratně zničené nebo nevhodné v minulosti doplněné píšťaly byly nahrazeny stylovými replikami. Korpusy píšťal, které byly popraskané a rozklížené, byly opětovně slepeny za pomoci kostního kliču. Píšťaly byly sesazeny, předintonovány a usazeny na píšťalnici.

Píšťaly Kopuly 8' zatřeny šelakem

... po odstranění šelaku

jednotlivé fáze vysazování

...poškozená zátka

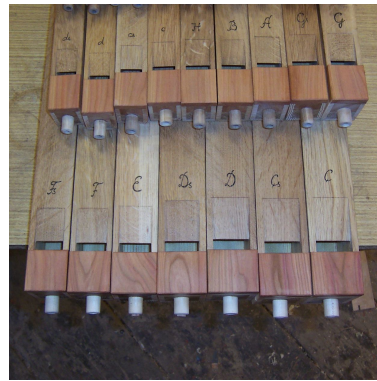
vysazená zátka...

usazování Kopuly 4^e

Kopula 8e po restaurování- pohled na zátky

Kopula 4e po restaurování a rekonstrukci - pohled zepředu

2. Hrací stůl

Nález:

Hrací stůl nalezený při započetí restaurování byl klasickým hracím stolem tradic starého českého varhanářství o rozměrech 108 x 123 x 53. Hrací stůl již na první pohled jevil známky přestaveb – nestylové, nepůvodní celuloidem potažené klaviatury klavírové menzury, přeházená tahadla ovládání rejstříků, novější klávesy pedálnice, přístavba tremola. Při demontáži byl proveden bližší průzkum za přítomnosti organologa královéhradecké diecéze Václava Uhlíře, který ukázal značné nesrovnalosti proti původnímu záměr tvůrce. K úpravám došlo při přestavbě Josefa Koblého, jehož přístavba sice není datována a doložena, ale dle způsobu práce, dodaného materiálu a záměru je nespochybnitelná. Z průzkumu vyšel závěr, že bude zhotoven nově vnější skelet hracího stolu při zachování a restaurování původní mechaniky a původních vnějších rámových výplní, budou vytvořeny nové stylové klaviatury a hrací stůl bude napojen na stávající trakturu- mechanické vedení.

Průběh restaurování:

Dle závěru průzkumu a doporučení organologa, byl zhotoven nový vnější skelet z masivního dřeva shodné konstrukce s původním stavem. Rozměry byly stanoveny podle původních výplní a podle vnitřních potřeb technologie tak, aby si pohyby táhel, vahadel a pák vzájemně nepřekážely a ovládání rejstříků bylo přehledné a dosažitelné pro hráče. Po technologické stránce byly zachovány rámové truhlářské spoje (čepy, dlaby, ozuby), a jednotlivé rámy a dílce byly spojeny stylovými dřevěnými nebo restaurovanými kovanými hřebíky bez použití moderních prostředků (vruty, šrouby). Notový pult byl řešen jako pevný podle dobového vzoru, který se v regionu vyskytuje. Rámové výplně byly ošetřeny standardním způsobem (čištění, konzervace, petrifikace) jako ostatní zachované dřevěné části, byly jim doplněny zámky na zasouvací otvírání.

Klaviatury byly zhotoveny z rovnoleté borovice dle starého vzoru (systém uchycení, vedení kláves, tvar a konstrukce klávesového rámu) v inverzním provedení. Na přání organologa byla barevnost, výtvarné řešení bočnic a klávesového obložení řešeno stylově, přesto tak, aby se výsledek nepodobal žádné varhanářské tradici, aby bylo pro budoucnost zřejmé, že jde o nový prvek.

Vnitřní technologie (táhla, abstrakty, vahadla, ložiska vahadel, úhelníkové lišty, manubria) byla restaurovaná, případně doplněna podle dochovaných původních vzorů a namontovaná do skeletu případně k podlaze kůru stejným způsobem jak bylo v příslušné době obvyklé.

Celkový pohled na starý hrací stůl

detail stolu - vlevo otvory po chybějících vahadlech

staré nestylové klaviatury

detailní pohled na bočnice klaviatur

celkový pohled na klaviatury a notový pult

Přeřezaná a opět nastavovaná táhla

rekonstruovaná táhla

poškozené vahadlo

opravené vahadlo

Uříznutý zámek výplně

doplněný zámek výplně, výplň bez vrstvy šelaku, zbytků tmelu, konzervovaná a petrifikovaná

spoj pomocí stylových Lg hřebů

původní rejstříkové ovládání v novém skeletu

restaurované ložisko traktury s kovanými hřebíky

3. Zhotovení nového stupně, podlahy nad trakturou

Nález:

Nad trakturou bylo krytí v podobě stupně nad úroveň podlahy kůru ve výšce 28 cm zhotovená z masivního dřeva o tloušťce prken 30-32 mm spojených překlátováním tzv. falcem. Vodorovná krycí prkna byly volně položena. V průběhu let došlo k popraskání falců či celých prken a následné opravy byly řešeny velmi kutilským způsobem - přeložením dalším materiálem, který byl částečně fixován hřebíky. Dřevo bylo napadeno červotočem. V určité době došlo k nátěru celé podlahy kůru včetně stupně pigmentovým nátěrem. Provedení nátěru bylo stejně amatérské jako předchozí opravy prken. Výsledek byl ten, že původní rovná podlaha byla zvrásněna různými nahodilými přeložkami, které při posunu odkrývaly díry do podlahy a nenabarvená místa a o něž se při průchodu úspěšně zakopávalo. Nepevně fixovaná prkna při průchodu působila rušivý hluk a skrz podlahu propadával špína z obuvi do ovládacího systému varhan. Proto bylo přistoupeno k rekonstrukci stupně.

Průběh rekonstrukce:

Stupeň byl zhotoven nový z masivního smrkového dřeva. Krycí vodorovná prkna byla zhotovena z typových podlahových palubek o tloušťce 40 mm. Celková výška stupně byla zachována na stejné úrovni. Podlahové palubky byly k sobě klíženy do bloků, které lze najednou demontovat a lze se snadno dostat na libovolném místě k traktuře. Spoje mezi bloky byly provedeny opět na falc. Podlaha byla preventivně konzervována a napuštěna olejem. Podlaha kůru pod podiem byla vyčištěna, umyta od skvrn po šelaku a prachu lihem, konzervována a napuštěna řídkým petrifikačním nátěrem solakrylu.

Detailní pohled na poškozenou podlahu stupně kryjícího trakturu

Po demontáži hracího stolu

Čištění podlahy od šelaku zpevněného prachu

Průběh montáže podia

Podium po dokončení

4. Kompletace a sesazení

Nález:

Jednotlivé díly z minulých etap, které prošly procesem obnovy.

Průběh:

Jednotlivé díly byly sesazeny a smontovány, propojeny trakturou a vzduchovodem. Píšťaly naintonovány a naladěny. V příštích měsících bude nástroj sledován a případné poruchy a závady, které mohou nastat vlivem změn vlhkosti a teplot zejména v jarním období budou v rámci záruky zakotvené ve smlouvě o dílo odstraněny.

Pod registraturu byla viditelně umístěna samolepka s logem KHK.

Usazení skeletu hracího stolu

montáž ložiska traktury - sbíjení kovanými hřebíky

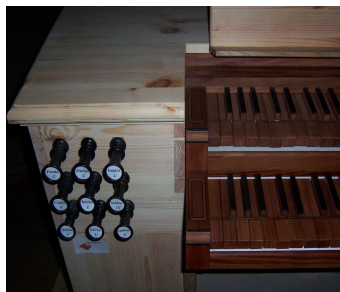
Propojení traktury v hracím stole

usazený a připojený hrací stůl s novým podiem

detailní pohled na sesazené píšťaliště Cis strana

Umístění samolepky KHK

◀ ▲ Celkový pohled na dokončenou etapu.